TYPOLOGIES OF ROMANIAN MEDICAL TERMS ACCORDING TO DERIVATIVE STRUCTURE

Simona Nicoleta Staicu

Lecturer, PhD, "Victor Babeş" University of Medicine and Pharmacy, Timişoara

Abstract: Our analysis is focused on medical terms formation, in particular progressive morpheme derivation, suffixes and prefixes, which structurally is intended to the Romanian system of terminology and the source language system. We have tried to emphasize a specialised lexical overview, from a double perspective, taking into account both morpheme structure of borrowed terms, as well as terms created in Romanian language. Our methodological approach would clarify derivation as means of medical terms formation.

Keywords: suffixes, prefixes, medical terms, derivation, borrowings

Repere teoretice

Noile achiziţii lingvistice ale oricărei limbi, fie că vorbim despre împrumuturi sau creaţii interne (formate prin procedee de derivare, compunere ş.a.) sunt, mai precis, *neologisme* iar limba română fiind supusă numeroaselor contacte lingvistice de-a lungul timpului beneficiază din plin de acestea, suferind modificări vizibile, în special, la nivelul vocabularului şi al sistemului de formare al cuvintelor (Hristea 1984: 50).

Constatăm că în prezent numărul termenilor medicali, ca şi, de altfel, al celor din alte limbaje specializate creşte impresionant, limba română dispunând de diferite modalităţi de îmbogăţire a vocabularului, în general, şi al celui specializat, în mod particular.

Terminologia ştiinţifică, inclusiv cea medicală, ridică o serie de problemele lingvistice, una dintre cele mai complexe fiind cea referitoare la formarea, evoluţia şi aportul unităţilor terminologice în sistemele terminologice, caracteristice diferitor ştiinţe.

Limba română este o limbă dinamică şi deschisă oricăror schimbări. Împrumutul unor cuvinte, preluarea unor sensuri noi, necunoscute, dar mai ales „migrarea" unor cuvinte din lexicul specializat spre lexicul comun, determină supunerea vorbitorilor (instruiţi în grade diferite) la „presiuni" lexicale intense şi complexe (Bidu-Vrănceanu 2000: 10). Limbajele specializate sunt diverse, individuale şi relativ independente. Împrumutul, intermediat în primul rând de textele ştiinţifice, constituie în terminologia românească cel mai important mijloc de umplere a „golurilor" terminologice, „golurile de sistem care trebuie completate, mai ales în momentul echivalării unei terminologii dintr-o limbă în alta" (Ploae-Hanganu 1992: 481). Motivul îl constituie faptul că limba română, ca şi celelalte limbi romanice, nu dispune de un sistem de compunere suficient de productiv.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2017, e-ISBN: 978-606-8624-01-3

BDD-V4079 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 13:22:56 UTC)

Vocabularul specializat, implicit cel neologic medical, se îmbogăţeşte urmând tiparele general valabile la nivelul lexicului. Elementele din cadrul oricărui sistem terminologic, inclusiv al celui medical, asemenea celorlalte unităţi din vocabularul limbii, apar urmând două direcţii fundamentale: externă, constând în împrumuturi din alte limbi, calcuri şi pe caleinternă, cuprinzând un întreg arsenal de procedee de formare a cuvintelor din resurse morfematice proprii fiecărei limbi în parte: derivarea, compunerea, conversiunea, schimbarea valorii gramaticale, îmbinări idiomatice etc.

În prezentarea terminologiei medicale româneşti din punct de vedere structural am optat pentru descrierea faptelor de limbă în devenirea lor, ceea ce ne-a determinat să evidenţiem căile de formare a termenilor medicali la nivelul limbii de origine, chiar dacă aceştia au fost împrumutaţi ca atare (iar la nivelul limbii române sunt neanalizabili din punct de vedere morfematic).

Deşi în majoritatea cazurilor ne-am confruntat cu formaţii derivate sau compuse analizabile în limbile sursă de împrumut, în fapt ele sunt mijloace externe de îmbogăţire a vocabularului medical românesc. Dar pentru a realiza o prezentare cât mai amplă sub aspect structural, am considerat util să punem în evidenţă forma internă a termenilor şi prin dezvăluirea structurii lor morfematice la nivelul limbii sursă de împrumut.

Tipuri de formațiuni derivate

Derivarea morfematică progresivă, care constă în alăturarea unor prefixe sau sufixe (sau a unui prefix şi a unui sufix) la cuvântul-bază, este un procedeu destul de productiv şi în formarea termenilor medicali. După cum vom observa în continuare, cei mai mulţi termeni derivaţi, analizabili sau neanalizabili din lexicul medical, fie au fost împrumutaţi direct derivaţi din limba sursă, în special din limbile romanice, fie au fost formaţi prin imitarea (calchierea) unor modele străine.

Cei mai mulţi termeni medicali, de natură neologică, au în structura lor trei componente de bază, analizabile în limba de origine: rădăcina, prefixul, sufixul. Fiecare termen este format prin combinarea cel puţin a *rădăcinii*, care ne trimite la sensul cuvântului şi a *sufixului,* parte finală care modifică şi dă înţelesul esenţial rădăcinii. *Prefixul* este plasat la începutul termenului, numai când este necesar, pentru a se modifica rădăcina sau rădăcinile.

Exemplificăm cu cele mai des întâlnite rădăcinide la care s-au format prin derivare progresivă numeroşi termeni medicali, care indică prezenţa unei substanţe, a unei condiţii sau a unei proprietăţi: *acido-*(< lat. *acidus* „acru”): *acidofil, acidoză*; *bazi-*, *bazo-*(< lat., gr. *basis* „bază”): *bazic, bazocelular, bazofil*; *calci-* (< lat. *calx, calcis* „var”): *calcimielie, calcinoză, calciurie*; *chemo-*, *chimo-*(< gr. *khemia* „alchimie”): *chemoreceptor,chimioterapie, chimiotoxic*; *halo-* (< gr. *hals, halos* „sare”): *halofil, halogen*; *hidro-* (< gr. *hydor, hydatos* „apă”): *hidroliză, hidrodinamic, hidroză*; *iodo-* (< gr. *ioeides* „violet, iod”): *iodism, iodură*; *natri-* (< ar. *natroun* „sodiu”): *natriemie, natriurie*; *nitro-* (< lat. *nitrum*, gr. *nitron* „nitrat de potasiu”): *nitraţi, notroderivaţi*; *oxo-* (< gr. *oxys* „oxigen”): *anoxemie, hidroxid, oximetru*; *stear-*(< gr. *stear, steatos* „grăsime”): *stearic, stearină*; *toxic-* (< gr. *toxicon* „toxic”): *hepatotoxic, toxiinfecţie*; *zaharo-* (< lat. *saccharum,* gr. *sakkharon* „zahăr”): *zaharoză, zaharolitic* ş.a.

Termeni obţinuţi prin derivare sufixală

La dezvoltarea vocabularului românesc, în epoca modernă, au contribuit numeroase neologisme derivate. Ele au fost analizate şi astfel s-au evidenţiat unele sufixe neologice, care, adaptate fonetic, au început să producă derivate pe terenul limbii române, cu deosebire în

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2017, e-ISBN: 978-606-8624-01-3

BDD-V4079 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 13:22:56 UTC)

terminologie. Majoritatea sufixelor din limbajul medical sunt de origine savantă şi ajută la formarea unor categorii bine stabilite de termeni.

În cadrul terminologiei medicale, la fel ca în limbajul de uz general, derivarea cu sufixe este mai răspândită decât cea cu prefixe (Hristea 1984: 87). Cât priveşte modul cum se manifestă acest procedeu în terminologia medicală, vom constata că numărul termenilor moşteniţi şi al celor formaţi pe teren românesc este destul de redus. Cei mai mulţi termeni formaţi prin sufixare sunt împrumutaţi din limbile moderne, în special din franceză. Varietatea şi productivitatea celor mai reprezentative sufixe din terminologia medicală se află în legătură directă cu semnificaţia pe care o atribuie sufixul termenului derivat.

Astfel, în medicină, termenii în *–ită* indică, de obicei, o maladie acută (*artrită, hepatită, conjunctivită, laringită, enterocolită, gastroenterocolită* ş.a.), spre deosebire de cei în *–oză*,care denumesc o boală cronică (*lordoză, leucocitoză, ciroză, nevroză, aponevroză* ş.a.), şi de cei în *–om*, care se referă, în special, la o tumoră (*adenom, osteosarcom, glaucom, carcinom* ş.a.). Aceste formaţii sunt împrumutate odată cu termenii respectivi, care au suferit acomodări sau reamenajări fonetice autohtone, dând naştere la unele formaţii interne româneşti.

Specialişti ai domeniului identifică şi unele sufixe savante de la care s-au format şi cuvinte din limbajul medical (câteva fiind preluate din vorbirea curentă) gata împrumutate odată cu cuvântul preluat şi adaptate pe terenul limbii române (Coteanu/ Bidu- Vrănceanu 1975: 164-187): *-armuscular, ocular, tubular*; *-alaxial, bucal, nazal*; *-bilpalpabil, recuperabil, tratabil*; *-eală răceală, ameţeală*; *-ereatingere, durere, scurgere, vedere*; *-etatesaţietate*; *-icăzonă roşiatică*; *-ielehuzie*; *-ime mâncărime, usturime*; *-iospicior negricios*; *-ismalcoolism, botulism*; *-istinternist, generalist*; *-iuochi vineţiu*; *-osdinţos, dureros, năsos, păros*; *-reeliminare,infiltrare, inoculare, palpare*; *-urăarsură, degerătură* ş.a.

Din textele medicale analizate, enumerăm cele mai productive **elemente desufixare:** sufixe şi sufixoide (Coteanu/ Bidu- Vrănceanu 1975: 142) cu ajutorul cărora s-au format derivate neologice care, adaptându-se din punct de vedere morfo-sintactic, au intrat, în majoritatea lor, din limba franceză, dar cu etimon primar grecesc sau latin, în limbajul românesc medical. Vom încerca o clasificare a acestor elemente de sufixare în funcţie de noţiunile pe care le definesc, termenii fiind extraşi din Dicţionarul medical (DM 2007) dar şi din diferite texte medicale de specialitate: **elemente de sufixare generale**-*aj*,„operaţie medicală”: *detartraj* (<fr. *détartrage*), *tubaj* (<fr. *tubage*); *-atie*(proces patologic): *cardiopatie* (<fr. *cardiopathie*), *miopatie* (<fr. *myopathie*); *-graf*,„aparat de înregistrat”: *tomograf* (<fr. *tomographe*); *-log*,„specialist în”: *diabetolog* (<fr. *diabétologue*); *-scop*,„aparat pentru examinare”: *laringoscop* (<fr. *laryngoscope*), *stetoscop* (<fr. *stéthoscope*); *-scopie*,„procesul de examinare”: *bronhoscopie* (<fr. *bronchoscopie*); *-stază*,„oprire”: *hemostază* (<fr. *hémostaze*), *metastază* (<fr. *métastase*) etc.; **elemente de sufixare pentru definirea unor simptome** *-algie*,„durere”: *cardialgie* (<fr. *cardialgie*), *gastralgie* (<fr. *gastralgie*); *-dinie*,„durere”: *mastodinie* (<fr. *mastodynie*); *-geneză* „origine, producere”: *cariogeneză* (<fr. *cariogenèse*), *glicogeneză* (<fr. *glycogenèse*); *-id*,„asemănare”: *steroid* (<fr. *stéroïd*), *tiroid* (<fr. *thyroïde*); *-megalie*,„mărire”: *acromegalie* (<fr. *acromégalie*), *hepatomegalie* (<fr. *hépatomégalie*) ş.a.; **elemente de sufixare pentru definirea unor diagnostice**-*ază*,„stare, prezenţă”: *midriază* (<fr. *mydriase*), *streptochinază* (<fr. *sreptokinase*); *-cel*,„strângere”: *hematocel* (<fr. *hématocèle*), *varicocel* (<fr. *varicocèle*); *-ectazie*(dilatare): *bronşectazie* (<fr. *bronchectasie*); *-om*,„tumoare”: *angiom* (<fr. *angiome*), *blastom* (<fr. *blastome*, gr. *blastoma*); *-oză*,„condiţie, mărire”: *fibroză* (<fr. *fibrose*), *parodontoză* (<fr. *parodontose*, germ. *Parodontose*) etc.; **sufixoide pentru definirea unor operaţii chirurgicale** -

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2017, e-ISBN: 978-606-8624-01-3

BDD-V4079 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 13:22:56 UTC)

ectomie„eliminare, îndepărtare”: *pelvectomie* (<fr. *pelvectomie*), *vasectomie* (<fr. *vasectomie*); *-plastie* „chirurgie respiratorie sau de reconstrucţie”: *anuloplastie* (<fr. *annuloplastie*), *esofagoplastie* (<fr. *oesophagoplasthie*); *-rafie*„sutură”: *angiorafie* (<fr. *angiorrhaphie*), *colorafie* (<fr. *colorhaphie*); *-tomie* „incizie, tăiere”: *gastrectomie* (<fr. *gastrectomie*), *hepatectomie* (<fr. *hépatectomie*) etc.

Termeni obţinuţi prin prefixare

În limba română derivarea cu prefixe nu este atât de productivă precum cea cu sufixe. Sunt indentificate *des-, dez-, în-, ne-, răs-, re-* ca *prefixe româneşti*. Autorii tratatului *Limba română contemporană* consemnează ca şi formaţiuni autohtone următoarele cuvinte întâlnite şi în limbajul medical, fără a avea un grad înalt de specializare (Coteanu/ Bidu-Vrănceanu 1975: 188-198): *desfunda* (nasul), *descleşta* (dinţii); *dezmorţi* (gura); *nemişcat*, *neregulat*, *necontrolat*; *încleşta*, *înroşi*, *înfierbânta*, *îngriji*; *reînsănătoşi*, *reîntrema*, *reîncorpora* etc.

În sistemul terminologic românesc cele mai frecvente şi mai productive prefixe sunt cele neologice, de circulaţie internaţională. Ele sunt caracteristice sferei tehnico-ştiinţifice şi depăşesc doar rareori limitele ei(Coteanu/ Bidu-Vrănceanu 1975: 199-205).

Exemplificăm cu cele mai utilizate derivate neologice, formate cu ajutorul *prefixelor* şi *falselor prefixe* (*prefixoide*) (Coteanu/ Bidu-Vrănceanu 1975: 203) care au pătruns în limbajul românesc medical. Aceste formaţiuni au intrat în limba română odată cu termenii împrumutaţi, gata prefixaţi şi care ulterior au contribuit la crearea altor structuri interne (de exemplu, *contraindicat*, *extrafin*, *ultraviolet*, *infraroşu*, *subnutrit*, *antiviral* etc.).

Clasificăm astfel, **prefixele/ prefixoidele** în funcţie de noţiunile pe care le definesc, termenii fiind extraşi din Dicţionarul Medical (DM 2007), cât şi din diverse texte medicale: **elemente de prefixare cu valoare generală***con-*„cu, împreună, spre, alături”: *congenital* (<fr. *congénital*), *conjunctivită* (<după fr. *conjoncitive*); *dis-* „dificil, greu, anormal”: *disartroză* (<fr. *dysarthrose*), *dischinezie* (<germ. *Dyskinesie*, fr. *dyscinésie*); *eu-* „favorabil, normal”: *eusemie* (<fr. *eusémie*), *eusistolie* (<fr. *eusystolie*); *neo-* „nou”: *neogeneză* (<fr. *néogenèse*), *neoplastie* (<fr. *néoplastie*) etc.; **elemente de prefixare care indică poziţia sau direcţia** *extra-* „în afară” : *extracardiac* (<fr. *extracardiaque*), *extrasistolă* (<fr. *extrasystole*), *extrauterin* (<fr. *extra-utérine*); *infra-* „sub, dincolo de”: *infratoracic* (<engl. *infrathoracic*) *infrarenal* (<engl. *infrarenal*); *inter-* „între”: *interosos* (<fr. *interosseux*), *interarticular* (<fr. *interarticulaire*); *intra-* „în interior”: *intradermic* (<fr. *intradermique*), *intravenos* (<fr. *intraveineux,* engl. *intravenous*); **prefixoide care indică valori cantitative:***ambi-*„amândoi”: *ambidextru* (<fr. *ambidextre*); *amfi-* „în două feluri, în ambele părţi, dublu”: *amfidermă* (<fr., lat. *amphidermis*), *amfigen* (<fr. *amphigène*); *bi-* „doi, dublu”: *bicefal* (<fr. *bicéphale*), *bifid* (<fr. *bifide*, lat. *bifidus*); *cvadri- / cvadru-*„patru”: *cvadriplegie* (<fr. *quadriplégie*), *cvadruplet* (<fr. *quadruplet*); *hemi-* „jumătate”: *hemialgie* (<fr. *hémialgie*), *hemipareză* (<fr. *hémiparèse*); **elemente de prefixare cu valoare temporală** *ante-* „înainte”: *antepulsie* (<fr. *antépulsie*); *bradi-* „rar, lent”: *bradiaritmie* (<fr. *bradyarythmie*), *bradicardie* (<fr. *bradycardie*); *crono-* „timp”: *cronopatologie* (<fr. *cronopathologie*), *cronoterapie* (<fr. *chronothérapie*); *meno-* „lunar”: *menopauză* (<fr. *ménopause*), *menoragie* (<fr. *ménorragie*); *post-* „după”: *postmenstrual* (<fr. *postmenstruel*), *postnatal* (<fr. *postnatal*); **prefixe care indică negaţia:** *a-/an-* „fără”: *acefal* (<fr. *acéphal*), *anorganic* (<fr. *anorganique*), *avitaminoză* (<fr. *avitaminose*); *anti-* „împotriva”: *antialergic* (<fr. *antialergique*), *anticanceros* (<fr. *anticancéreux*), *antidiabetic* (< fr. *antidiabétique*); *contra-* „opus la”: *contraceptiv* (<fr.*contraceptif*), *contraindicaţie* (<fr. *contre-indication*) ș.a.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2017, e-ISBN: 978-606-8624-01-3

BDD-V4079 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 13:22:56 UTC)

Concluzii

Analiza noastră a făcut referire la căile de formare a termenilor medicali, în special derivarea, care din punct de vedere structural, vizează atât sistemul terminologic românesc, cât şi sistemul limbii sursă de împrumut. Am încercat, astfel, să conturăm un tablou lexical specializat, dintr-o dublă perspectivă, luând în considerare atât structura morfematică a formaţiunilor împrumutate, cât şi a creaţiilor pe terenul limbii române. Numai în această accepţie metodologică putem vorbi de derivare sau compunere ca mijloace de formare a termenilor medicali româneşti.

Analiza întreprinsă confirmă existenţa în limba română a unor formaţiuni, ca rezultat al unor procese de derivare, ce au avut loc în limba sursă de împrumut, ele fiind preluate ca atare, gata formate, de limba română, contribuind la îmbogăţirea terminologiei medicale româneşti.

Lexicul medical românesc actual este caracterizat prin diversitate şi vitalitate. La aceasta contribuie şi relaţia sa specială cu lexicul medical francez, şi mai recent, cu lexicul englezesc.

Cu toate dificultăţile de adaptare la sistemul lingvistic al limbii române, împrumuturile din diverse limbi continuă să pătrundă masiv şi rapid în limba română actuală, accelerând procesul de îmbogăţire a vocabularului şi antrenând, totodată, schimbări importante la alte niveluri ale sistemului.

BIBLIOGRAPHY

Béjoint, H., Thoiron, Ph., „Les sens du terms", în *Le sens en terminologie*, Lyon, Presses Universitaires de Lyon, 2000.

Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), *Lexic comun, lexic specializat*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2000.

Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), *Lexic ştiinţific interdisciplinar*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2001.

Bidu-Vrănceanu, Angela, *Lexicul specializat în mişcare. De la dicţionare la texte*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2007.

Bidu-Vrănceanu, Angela, „Rolul lingvisticii în terminologie", în *Terminology and translation studies*, Cluj-Napoca, Scientia, 2011, p. 21-36.

Cabré, Maria Teresa, *La terminologie – théorie, méthode et applications*, Ottawa, Presses Universitaires d'Ottawa, 1998.

Coteanu, Ion, Bidu-Vrănceanu, Angela, *Limba română contemporană*, Bucureşti, EDP, 1975.

Depecker, Loïc,*Entre signe et concept. Eléments de terminologie générale*, Paris, Presses Sorbonne Nouvelle, 2002.

Hristea, Theodor, *Sinteze de limba română,* ediţia a III-a, Bucureşti, Albatros, 1984.

Nistor, Mihai, *Terminologie lingvistică*, Bucureşti, Editura Univers, 2000.

Pitar, Mariana, *Manual de terminologie şi terminografie*, Timişoara, Editura Mirton, 2009.

Ploae-Hanganu, Mariana, „Terminologia şi limba comună (Pentru o bază de date terminologice)", LR, XLI, nr. 9, 1992, p. 479-483.

Sager J. C., „Pour une approche fonctionnelle de la terminologie", în Béjoint, H., Thoiron, Ph., *Le sens en terminologie*, Lyon, Presses Universitaires de Lyon, 2000, p. 40-60.

Rusu, Valeriu, *Dicţionar Medical*, (DM), Bucureşti, Editura Medicală, 2007.

Corpus of medical texts

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2017, e-ISBN: 978-606-8624-01-3

BDD-V4079 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 13:22:56 UTC)

Popescu, Eugen D., Ionescu, Ruxandra, *Compendiu de reumatologie*, Bucureşti, Editura Tehnică, 1998.

Sîrbu, Elena, *Kinetoterapia în afecţiunile reumatologice*, Timişoara, Editura Eurobit, 2007.

Sîrbu, Elena, *Contribuţii la studiul neurorecuperării în accidentul vascular cerebral ischemic*, Timişoara, Editura Eurobit, 2008.

Suciu, Oana, Poenaru, Dan V., *Recuperarea mersului în afecţiunile piciorului tratate ortopedico-chirurgical*, Timişoara, Editura Politehnica, 2011.

Zolog, Alexandru, *Afaziile, semiologie, neurolingvistică, sindromatologie*, Timişoara, Editura Eurobit, 1997.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2017, e-ISBN: 978-606-8624-01-3

BDD-V4079 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 13:22:56 UTC)